

Ryggåsstugans värld

Kulturhistorisk utredning kring Ryggåsstugan och dess
invånare före flytten till Jönköpings stadspark

*Jönköpings stad i Jönköpings kommun,
Jönköpings län*

Ryggåsstugans värld

Kulturhistorisk utredning kring Ryggåsstugan och dess invånare före flytten till Jönköpings stadspark.

Jönköping stad i Jönköpings kommun,
Jönköpings län

Innehåll

Syfte	5
Metod	5
Källmaterial	6
Knäreds socken och byn Sjöared.....	6
Sjöared i de äldre kartorna	6
Gårdarna och de fastighetsmässiga förhållandena.....	8
Byggnadsbeskrivningen	10
Boende.....	11
De äldsta fotografierna	13
Bouppteckningar efter några av de boende.....	20
Bouppteckning efter Johanna Hansdotter 1842.....	20
Bouppteckning efter Elna Nilsdotter och Jakob Pålsson 1875 respektive 1876.....	21
Livet och döden.....	22
Sjöared i blytbelysning 1856	22
Sjöared i blytbelysning 1875	23
Vad hände efteråt i Sjöared?	24
Administrativa uppgifter.....	25
Referenser.....	25
Tryckta källor och litteratur.....	25
Arkiv.....	26

Bilagor

- Bilaga 1. Bouppteckning efter Elna Nilsdotter 1875

Utdrag ur digitala fastighetskartan där Ryggåsstugans nuvarande läge visas.

Syfte

Jönköpings stadspark anlades 1896 och redan 1901 påbörjades uppbyggnaden av ett friluftsmuseum.¹ I dag omfattar friluftsmuseet en lång rad byggnader, som till största delen ägs och förvaltas av Jönköpings läns museum. En av dessa är den så kallade Ryggåsstugan² som flyttades hit 1904. Trots att Ryggåsstugan är en central byggnad i anläggningen har läns museet aldrig djupare undersökt dess historia med fokus på vilka som bodde i huset och hur deras liv gestaltade sig.

Syftet med föreliggande studie är att kartlägga Ryggåsstugans historia med särskild inriktning på de uppgifter som kan hämtas från arkiv. Det är särskilt viktigt att personuppgifter utforskas så att man kan fördjupa kunskapen om vilka som levde i Ryggåsstugans miljö och deras levnadsomständigheter. Som komplement till detta har en dokumentation av bymiljön där Ryggåsstugan var belägen också gjorts för att beskriva det landskap och det sammanhang som Ryggåsstugan låg i innan flytten 1904.

Metod

För att ta fram uppgifter om vilka som levde i Ryggåsstugan har folkbokföringsuppgifter undersökts i kyrkoarkiven. För att säkerställa att rätt gård kartläggs har uppgifterna kontrollerats mot lantmäteriets handlingar från laga skiftet på 1850-talet.

Vid dokumentationen av platsen där byggnaden låg tidigare har äldre fotografier inför Ryggåsstugans flytt jämförts med dagens miljö. För att klarlägga byggnadens tidigare läge har även äldre kartmaterial använts. Undersökningen har gjorts tämligen förutsättningslöst och därför har frågeställningarna varit öppna och anpassats efter vilka arkivuppgifter som påträffats. Rapporten har faktagranskats av Rolf Åkesson, Knäreds forskarring & hembygdsförening.

Alla personnamns och ortnamns stavning är normaliserad enligt nutida skrivning.

År 1904 flyttades Ryggåsstugan till friluftsmuseet i Jönköpings stadspark.

1 För en övergripande historik över Stadsparkens historia, se Åsgrim Berlin & Widell 1996.

2 Eftersom benämningen Ryggåsstugan är något missvisande som begrepp på en byggnad används detta som ett namn (med inledande versal) i föreliggande studie, medan begreppet ryggåsstuga i allmänhet är förbehållet ett av byggnadens rum, se avsnittet "Byggnadsbeskrivningen".

Kartan som upprättades i samband med laga skifte i Sjöared 1856-58. Foto lantmäteriet.

Källmaterial

Underlag för denna studie har hämtats från i första hand offentliga, kamerala arkiv. Grundläggande uppgifter har kunnat studeras i Knäreds församlings kyrkoarkiv och då främst i husförhörlängder, församlingsböcker och död- och begravningsböcker. Kyrkoarkivets äldsta husförhörlängd går tillbaka till 1808. Övriga serier i kyrkoarkivet går tillbaka betydligt längre. Uppgifter från bouppteckningar har hämtats från Landsarkivet i Lund. Information om gården Sjöared som Ryggåsstugan var belägen på har hämtats från lantmäteriets arkiv. I första hand har provinskontorets material från laga skiftet på 1850-talet genomgått. Där finns exempelvis uppgifter om skiftesprocessen, den aktuella bebyggelsen och bylandskapet omkring.

Inför flytten från Sjöared togs ett antal fotografier av gårdsbebyggelsen. Genom att kombinera dessa med äldre kartmaterial och beskrivningar kan ytterligare kunskap om bebyggelsen erhållas. Dessa uppgifter har även jämförts med den nutida, befintliga bymiljön.

Arkivuppgifterna har sammanställts och bearbetats i relation till relevant litteratur i ämnet. En viktig skrift har varit Älskade hus – Halland 2005 där antikvarie Björn Ahnlunds artikel *Halländskt byggnadsskick – allmogens bygge* varit särskilt innehållsrik.

Knäreds socken och byn Sjöared

Sjöareds by är belägen inom Knäreds socken i Höks härad i Hallands län. Byn ligger alldeles invid gränsen mot Småland och Kronobergs län. På den andra sidan om länsgränsen ligger syskonbyn Sjöaryd. I både Sjöared och Sjöaryd fanns gästgiveri och troligen har gården där Ryggåsstugan stått varit ett gästgiveri.

Knäreds socken är beläget i den sydöstra delen av Hallands län helt invid gränsen mot främst Hinnerys och Markaryds socknar i Kronobergs län. Denna länsgräns hade utgjort riksgräns fram till Roskildefreden 1658. Redan 1613 var socknen och byn Sjöared föremål för rikspolitiska händelser. Kalkmarkkriget avslutades 1613 genom det fredstraktat som i dag benämns freden i Knäred och 1925 restes en minnessten i Sjöared över freden.

Söder om Knäreds socken ligger Hishults socken, som i sin tur gränsar mot Skåne.

Knäred var både en av de geografiskt och befolkningsmässigt största socknarna i Hallands län. Vid tiden för Ryggåsstugans flyttning efter sekelskiftet 1900 hade socknen omkring 2300 invånare.

Sjöared i de äldre kartorna

Äldre geometriska kartor än laga skifteskartan från 1858 över Sjöared har inte gått att hitta i Lantmäteristyrelsen eller Lantmäterimyndigheternas arkiv. En odaterad geografisk karta från 1600-talets

Minnesstenen över freden i Knäred 1613 står ca 100 meter från den plats där Ryggåsstugan stod.

andra hälft redovisar inget Sjöared på Hallandsidan, men väl det Sjöaryd (Sjögered) som är beläget på andra sidan länsgränsen i Kronobergs län. På en vägkarta från 1718 finns dock Sjöred markerat i Halland. Men dessa kartor säger lite om byns geometriska förhållanden eller dess byggnader. På laga skifteskartan från 1858 redovisas tomt, inägor och utmark och byn företer en ganska igenkännbar struktur när det gäller byarna i denna del av Halland. Gården där Ryggåsstugan stod, och där den fortfarande finns i laga skifteskartan företer en ihopbyggd fyrlängad gård inom den sydvästra delen av åkergrändet. Strax söder om södra gårdslängan (58: Jakob Pålssons hustomt) angränsar Humlehagen (57) och åt sydöst en kalvhage (59 och 60). Åt söder vidtar vidsträckta sankmarker.

Störst intresse tilldrar sig dock de åkrar och ängar som kallas "Gamlejord" och som grupperar sig öster om Jakob Pålssons gård (ägofigurena 65, 66, 68 och 69). Området betecknar en ca 2 ha stor yta omgiven av åkrar. Mycket tyder på att området var platsen för Sjöareds bytomt innan gårdarna under senmedeltid flyttade ut till de lägen de har på laga skifteskartan.

Studier som har gjorts över odlings- och bebyggelseutveckling i de Halländska byarna visar en intressant utveckling, som tar sin början på 900-talet e. Kr.³ Stora nyodlingsprojekt kan vid denna

Detalj av de centrala delarna av Sjöareds by enligt skifteskartan. Den fyrlängade gården nere till vänster omfattade Ryggåsstugan, som är den byggnad i norr som har en kryssmarkering. Området där bokstaven "B" står är det troliga läget för den gamla bytomten som åter togs i anspråk efter skiftet. Foto Lantmäteriet.

³ Connelid 1999:68–93, Connelid & Mascher 2003:100–127

tid påvisas i Halland, som då lydde under danska kronan. Stora områden uppdelades i bandparceller som odlades upp till åker och användes inom ett system med gräsmarksbruk, alltså långa trädesperioder mellan varje gång en åker odlades. Bytomten låg centralt i bandparcellsystemet. Redan under 1200-talet kom man i Halland att övergå till ett ensädessystem och en stor del av den tidigare bandparcellerade åkermarken lades öde. De gamla åkerytorna kan ofta dyka upp i de äldre kartorna under beteckningen ”äckra” och vid inventeringar i utkanten av dagens åkerområden kan rester efter bandparcellsystem hittas.

Ensädet, som saknade regelbunden träda och där åkrarna odlades tämligen intensivt krävde mycket gödsel, men likväl föredrog man detta framför det utrymmeskrävande gräsmarksbruket. Omläggningen ledde även till att man började flytta ut gårdarna från den gemensamma bytomten till nya lägen nära den egna åkern. Denna process var avslutad ca 1600 och de nya gårdslägena kom att ligga på gränsen mellan inägor och utmark.

Det är inte ovanligt att den gamla tomtplatsen låg kvar som ett ”tomt” område mitt inne i åkermarken som i Sjöared. Kring den utflyttade gården skapades ”hemägoblock” med mer sammanhängande blockformiga åkerytor och vi kan se detta även i Sjöared kring den Östra och Västra gården. Kring de sammanhängande åkrarna vidtog den bandparcellerade strukturen.

I konceptet till laga skifteskartan över Sjöared från 1858 syns de ursprungliga bandparcellerna tydligt (se bild på föregående sida), i viss mån även i renovationen.⁴ Flera ”äckror” nämns i kartans textdel, öde åkrar som kan avse den obrukade marken i bandparcellerna. Även i den häradsekonomiska kartan från ca 1920 syns de långsmala åkrarna inom byns västra del tydligt.

På den häradsekonomiska kartan som upprättades 1919–1925 har den av gårdarna som fick utflyttningsskyldighet vid laga skiftet flyttat ut till platsen för den tidigare förmodade bytomten vid gammeljordsåkrarna- och ängarna. För gårdarna överlag gäller att de inte längre har den karakteristiska fyrlängade strukturen, t.ex saknas just ”Ryggåsstugan”.

Gårdarna och de fastighetsmässiga förhållandena

Sjöared var under tidigmodern tid skattlagt som ett jordebokshemman, d.v.s. det beskattades på så sätt att myndigheterna räknade med att jorden kunde ge den avkastning som behövdes för att försörja ett hushåll och förmå det att betala sina skatter. När vi kommer fram till 1800-talet kom Sjöared i stället att ombeskattats och motsvarade då endast ½ mantal. En ombeskattning av detta slag var vanlig och kallas förmedling.

⁴ Konceptkartan är den originalkarta som lantmätaren ritade upp i fält. Renovationskartan är den kopia som skickades till Lantmäteristyrelsen i Stockholm. Den förra är i regel mer detaljerad.

Sjöared genomgick, som nämnts, laga skifte under åren 1856-58. Syftet var att samla gårdarnas spridda ägor i större sammanhängande block. Vid denna tid fanns tre delägare i byn och skiftet innebar att man formaliserade Sjöareds status från att ha varit ett ensamliggande hemman till en by med tre kamerala hemman. Varje hemman omfattade således 1/6 förmedlat mantal. Delägare i byn var vid skiftet

- Sven Svensson, som ansökt om skiftet
- Sven Nilsson
- Jacob Pålsson, som ägde Ryggåsstugan

Skiftesprocessen hade startat genom att Sven Svensson i mars 1856 ansökt hos Konungens befallningshavande (landshövdingen) i Hallands län att Sjöared skulle genomgå skifte och att andre lantmätaren i Laholm C. A. Billing skulle förrätta skiftet.

I ett tidigt skede av skiftet avled emellertid Sven Svensson 39 år gammal genom drunkning varigenom hans arvingar och omyndiga barn i stället fick företrädas av två förmyndare.

Skiftet startade med ett inledande möte med skiftesmännen (lantmätaren och två gode män), byns tre delägare samt representer från grannbyarna. Inför skiftesläggningen var det viktigt att fastställa huruvida byns yttre gränser, rågången, var odiskutabel eller om de skulle jämkas på något sätt. Ibland bestämde man att gränserna mellan byarna skulle rätas ut för att förenkla brukandet, men i detta fall lät man allt vara vid det gamla.

Under detta första möte klargjordes också att det inte fanns någon äldre karta över inägora och endast en äldre trasig karta över utmarken. Därför beslutades att man skulle upprätta en helt ny karta över hela byns ägor. Karteringen skulle göras av lantmätaren med bydelägarnas hjälp.

I november 1857 var kartan färdigställd och man kunde fortsätta förhandlingarna på plats. Man gick då noggrant igenom den förteckning av ägora som också angav hur bördiga de olika delarna av ägora var. När värderingen av ägora gjorts och ett nytt förslag till hur byns nya skiftesgränser skulle dras upp erhöll två delägare rätt att bo kvar på sina gamla tomter, medan Sven Nilsson erhöll utflyttningsskyldighet. Detta innebar att hans byggnader, källare, brunn m.m. måste flyttas ut till ett nytt läge på hans nya ägor. Han erhöll tre års respit för flyttningen, vilket var en vanlig tidsram. Som underlag för bedömningen av utflyttningen hade man gjort en besiktning och beskrivning av alla delägars byggnader, se nedan.

Vid uppdelningen av ägora lät man en del av en torvmosse vara samfälld även fortsättningsvis. Torven fick användas för husbehov, men inte till avsalu. Torv var vid denna tid ett alternativ till ved för uppvärmning och genom uppgiften om torvtäkten antyds att torveldning förekommit i Ryggåsstugan.

Under skiftet framkom även att Ryggåsstugans ägare Jakob Pålsson disponerade den s.k. Björbäcksängen, som låg som en enklav i Trälshults by. Detta hade fastställts redan 1850 av häradsrätten.

Detalj från skifteskartan från 1850-talet. Byggnaden med en kryssmarkering är Ryggåsstugan. Strax norr om Ryggåsstugan fanns en hage, vilket bör uttydas som en trädgård. Åkern till vänster om byggnaden kallas portåkern vilket är logiskt eftersom den stora inkörsporten till gården låg här. Söder om gårdsfyrkanten låg en humlehage. Foto Lantmäteriet.

Kulturresevatet Bollaltebygget, också i Knäreds socken, är en anläggning som i flera avseenden liknade den som fanns i Sjöared tidigare. Alla byggnader utom bostadshuset ligger på ursprunglig plats. Detta bostadshus ersattes av den befintliga från grannbyn Jonsnahult. När Bollalt genomgick laga skifte på 1860-talet benämns ett av bostadshusens stora rum "ryggåsstuga", precis som i Sjöared.

Jonsnahultsstuga på ursprunglig plats. Foto Hallands konstmuseum.

Som nämnts blev Sven Nilsson skyldig att flytta ut på sina nya ägor, men det var inte så att han själv måste stå för allt arbete och alla kostnader vid utflyttningen. Som stöd och ersättning erhöll han 300 kronor från de två grannarna och dessutom hela det utflyttningsbidrag som Staten lämnade. Detta kan jämföras med den kostnad som lantmätaren tog för sitt arbete: 577:38 kr.

Hela skiftesprocessens formella del avslutades den 26 november 1858 när Höks härads ägodelningsrätt fastställde skiftet.

Byggnadsbeskrivningen

Vid laga skifte stadgade reglerna att den i byn som hade de mest påkostade byggnaderna i första hand skulle få bo kvar, medan den som hade dåliga byggnader i första hand skulle erhålla skyldighet att flytta ut. För att klargöra hur var och ens byggnader var beskaffade gjordes en beskrivning av alla byggnader och ofta även trädgårdar och brunnar.

Byggnadsbeskrivningen avseende Jakob Pålssons gård nämner fyra byggnader: Manbyggnaden (Ryggåsstugan), östra längan, södra längan och västra längan. Beskrivningen anger varje byggnads längd, bredd och vägghöjd, samt takmaterial, byggnadsmaterial/-teknik, rum/funktion och eventuell brädfodring. Ryggåsstugan beskrevs så här:

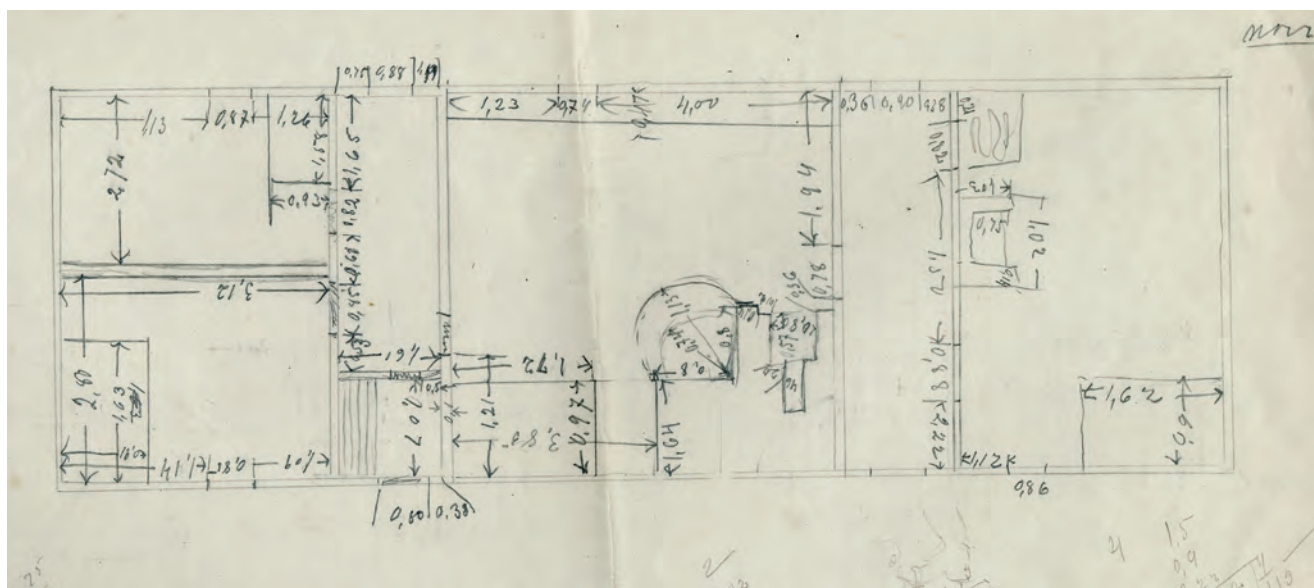
Den del af berörde hemmanet, som äges till 1/6-dels mantal af Jakob Pålsson, hade manbyggnaden under godt halmtak, uppförd till en tredjedel med bohl i stolpar och tvåtredjedelar i hugget bohl, 31 1/2 alnar lång, 9 3/4 alnar bred och 4 alnar hög, inredd till herbergshus, förstuga, daglig så kallad ryggåsstuga med eldstadsmurning och Bakugn, en mindre förstuga och 3-ne kamrar, utvändigt brädklädde väggar i godt stånd.

Att byggnaden hade halmtak förvånar inte. I princip hade all bebyggelse i dessa delar av Halland halmtak. Detta skiljer sig från förhållandena i Småland där bostadshusen oftast hade tak av björknäver och torv. Därför lät man lägga på ett torvtak på Ryggåsstugans lägre takfall i samband med flytten för att göra den mer småländsk.

Ryggåsstugan är uppförd dels i knuttimringsteknik ("hugget bohl"), dels i skiftesverk ("bohl i stolpar") och detta anges i byggnadsbeskrivningen. När man mätte höjden (4 alnar = ca 2,4 m) mätte man vägghöjden på högloften, inte på den lägre mittdelen.

Byggnadsbeskrivningen anger vidare vilka rum huset inrymde och det är intressant att begreppet "ryggåsstuga" inte betecknade byggnaden, utan endast rummet i byggnadens mitt. Många av de termer som används för att beskriva äldre tiders bebyggelse är vetenskapliga termer, som allmogen aldrig använde. Termen ryggåsstuga är däremot en folkligt använd allmogeterm.

Slutligen anges att ytterväggarna var försedda med brädpanel och en sådan fanns även inför flytten 1904. Vid återuppförandet

Uppmätning av Ryggåsstugan 1904 med den i byggnadsbeskrivningen angivna ryggåsstugan i byggnadens mitt.

valde man emellertid att låta timret vara synligt på större delen av fasaderna, troligen för att byggnaden skulle ge ett mer ålderdomligt intryck.

Boende

Den gård i Sjöared där Ryggåsstugan stod ägdes troligen av åbon Nils Andersson på 1830-talet. Nils hustru Bengta Nilsdotter och ett par av de hemmavarande barnen lämnade gården 1835 och flyttade av okänd anledning till ett torpställe på byns marker. Detta torpställe kallades Gammelstorp. I kartan från laga skifte på 1850-talet finns inga angivelser av något Gammelstorp. Att döma av namnet kan det möjligen vara så att Gammelstorp har ett samband med den övergivna bytomten centralt i byn och att torpet låg där.

Gårdens nye ägare efter Nils Andersson, Jakob Pålsson, gifte sig med Johanna Hansdotter troligen samma år som de tog över gården och de fick under resten av 1830-talet två barn, varav sonen Jöns Peter dog redan efter en vecka. Familjen hade även en piga och på markerna fanns även en stuga (utöver Gammelstorp), vilken beboddes av Ivar Nilssons utfattiga änka Lucia Andersdotter.

I mars 1842 avled Johanna Hansdotter och Jakob Pålsson blev änkling. Han gifte därför om sig med Elna Nilsdotter. Vid tiden för laga skiftet 1856–58 drevs jordbruket således av makarna Jakob Pålsson och Elna Nilsdotter, som då hade sju gemensamma barn. Jakob, som var född 1806, var betydligt äldre än Elna, som var född 1819. I socknen var det vanligt att man hade någon piga eller dräng som hjälp i hushållet, men eftersom familjen hade så många hemmavarande barn klarade man sig utan tjänstefolk vid denna tid.

På 1860-talet började barnen växa upp och lämna hemmet. Först flyttade den äldsta dottern Anna Lena till byn Norrlida för att tjäna som piga, men redan följande år – 1863 – flyttade hon vidare till Skåne.

År 1871 valde den äldste sonen Johannes att flytta hemifrån för att arbeta som dräng i socknens prästgård, där kyrkoherden Johan Henrik Boström och hans familj levde. Snart gifte han sig och blev hemmansägare i byn Hult.

Trots att Elna var betydligt yngre än sin man dog hon först av de två, år 1875 i en ålder av 55 år. Men redan inom ett år avled även Jakob 69 år gammal. Bouppteckningarna från makarna berättar en hel del om hushållet beträffande lösöre och ekonomiska förhållanden, vilket redogörs i ett separat avsnitt.

Gården övertogs då av Olof Hansson, som efter ca ett år gifte sig med Jakobs och Elnas dotter Kristina. Det var således den blivande svärsonen som övertog gården. Som drängar och pigor anställdes flera av Kristinas syskon: Sven Peter, Nils, Janne och Johanna. Olof och Kristina blev således självägande bönder, medan syskonen blev tjänstefolk. Det var denne Olof Hansson som senare kom att sälja Ryggåsstugan till friluftsmuseet.

När föräldrarnas gård således tillfallit en dotter och dennas make måste de övriga syskonen fundera på hur de skulle få sin utkomst – att tjäna som dräng eller piga hos sin syster var kanske inte så lockande och hushållet kunde inte långsiktigt ha fyra anställda. Tre av bröderna valde därför att utvandra till Amerika. Nils avreste 1880, Janne reste 1883 och Sven Peter 1884. System Lovisa flyttade till Björkered där hon kom att tjäna som piga. År 1879 flyttade hon vidare till byn Myllehyltan där hon gifte sig med drängen Per Johansson. Fyra år senare flyttade familjen till en backstuga i Björkereds by.

Ovan nämnde brodern Sven Peter lämnade alltså föräldragården och dess nya husbondefolk för att söka lyckan i Amerika. Han återkom emellertid i mars 1889 till byn och gifte sig i augusti med pigan Anna Lena Johansdotter i en av de andra tre gårdarna och de blev självägande bönder där.

Vid sekelskiftet 1900 bodde Olof Hansson och Kristina Jakobsdotter på gården med sina barn Henrik Gottfrid, Emma Amanda, Anton Enander, Sven Emil, Nelly Anette och John Algot. På gården bodde också fortfarande Kristinas syster pigan Johanna Jakobsdotter. Granngården ägdes av Kristinas broder Sven Peter Jakobsson. År 1901 tas byns tredje gård över av en Johan Martin Jakobsson, som trots likheten i efternamnet inte var närmare släkting med de övriga Jakobsson i byn.

År 1903 ägdes gården av Olof Hansson, som sålde Ryggåsstugan till skaparen av Friluftsmuseet i Jönköping Algot Friberg för 1050 kr. Köpekontraktet är daterat den 6 november 1903 och flyttningen genomfördes 1904. Familjen uppförde omedelbart en ny man-gårdsbyggnad i 1½ våning på en ny plats närmare bygatan norrut.⁵

Ryggåsstugans säljare Olof Hansson med troligen en av sina söner. Det är troligt att stugan såldes för att den var omodern och detta var ett sätt att finansiera ett nybygge.

⁵ Svenska gods och gårdar 1939:385.

De äldsta fotografierna

Inför flyttningen togs ett antal fotografier över gårdsanläggningen och Ryggåsstugan. Nedan görs en analys av vad de äldre bilderna visar samtidigt som de jämförs med dagens förhållanden. Härigenom kan man få en vägledning av hur närmiljön varit beskaffad åtminstone under 1800-talets andra hälft.

Detta fotografi (ovan) visar gården sedd från väster med den västra längan samt Ryggåsstugans västra gavel till vänster. Strax till vänster om mitten på längan finns två stora portar som var den enda körbara entrén till gårdstunet. Till vänster om portarna låg vedboden och till höger en lada och två fårhus om detta inte ändrat sig sedan laga skiftet. Åkern i förgrunden till höger kallades vid 1800-talets mitt för portåkern och på den andra sidan om stengårdsgården låg "Sträter", som var en äng som antagligen också kunde nyttjas som fårhage.

Samma miljö som ovan i dag. Den stora ladugården med gaveln mot fotografen har ungefär samma läge som Ryggåsstugan en gång hade. Till höger står en maskinhall och bakom den skymtar en äldre uthuslänga, som delvis kan vara identisk med den på fotografiet ovan.

Här ses Ryggåsstugan från en punkt från öster utanför gårdstunet. Till vänster mellan byggnadskropparna finns en brädport som avgränsar gårdsplanen och till höger stöter en stengårdsgård dikt mot byggnaden. Gaveln är brädklädd och försedd med ett vindsfönster. I dag är gaveln utan panel och det finns ett gavelfönster även i bottenvåningen.

Samma vy som ovan men i dag. Ryggåsstugan låg ungefär där den nuvarande ladugården ligger. Inget av de stenblock som finns på den gamla bilden kan påträffas i dag. Av stengårdsgården på det övre fotografiet återstår inget, men den nya skiftesgränsen bakom fotografen är försedd med en stengårdsgård.

Detta fotografi visar gårdsanläggningen sedd från sydväst. Marken sluttar ner mot sankmarkerna ett stenkast från tunet. Större delen av fasaderna har brädfodring på skiftesverket och på taken ligger halm. När man blickar bortåt ser man stengärdsgården utefter skiftesgränsen samt granngårdens ägor.

Samma miljö som ovan i dag. Till höger står en äldre uthuslänga, som delvis kan vara identisk med den på fotografiet ovan. Den har i så fall förkortats något.

Denna bild är tagen från öster och visar framför allt den östra längan. Fotografiet är taget senare än de övriga eftersom man här kan se att demonteringen av Ryggåsstugan (till höger) har påbörjats. Hela takstolen och gavelröstena saknas och det ligger virke upplagt kring byggnaden. Stegen som står lutad mot gaveln används säkert vid demonteringen.

Ungefär samma vy som ovan med de bakomvarande ekonomibyggnaderna. Det kan vara så att de delvis är identiska med de som stod på platsen 1904.

Här syns Ryggåsstugan från en annan vinkel. Dörren här är försedd med liggande panel. De delar av fasaden som är synlig här har brädpanel inför flytten men har i dag timret synligt. På bilden står troligen Olof Hansson och en av hans söner.

Ryggåsstugan sedd från ungefär samma vinkel som ovan. Här framgår att mittpartiet efter flytten försågs med torvtak.

Detta fotografi visar delar av Ryggåsstugan. Allt tyder på att det är gårdens ägare Olof Hansson och en av hans söner som står under vårdträdet framför byggnaden. Det var han som sålde byggnaden till Algot Friberg. Vid denna tid var alla takfall på Ryggåsstugan belagda med halm, som var det vanliga i Halland, men även Skåne. Partiet under takfönstret är täckt av en locklistpanel. Byggnadens fasader är helt klädda med panel. Denna typ av panel med breda lockbrädor – inte locklister – är vanlig i dessa trakter. Vissa av lockbrädorna är kilsågade. Nedanför mittsektionens panel finns en utskjutande vattbräda som stöds av brädkonsoler. Dörren är försedd med ett dörrblad med stående brädor. Byggnaden vilar på en kallmurad (d.v.s. den är inte murad med murbruk) sockel av fältsten.

Denna bild är tagen utefter Ryggåsstugans fasad mot gårdstunet. I fonden står den östra längan och framför den finns brunnen med det lutande brunnskaret. Den östra längan inrymde på 1850-talet stall, foderlada, loge och ett brygghus med eldstadsmurning.

Här skymtar Ryggåstugan till höger och bakom vårdträdet ser man en gosse som troligen är en av Olof Hanssons söner. Kring vårdträdet finns en enkel bänk. Byggnaden till vänster är den västra längan. Vid skiftet 50 år tidigare inrymde den vedbod, inkörselpport, lada och två fårhus. På den norra gaveln fanns en tillbyggd så kallad luta – en liten tillbyggnad med endast ett lutande takfall. Det mörka utrymmet som syns på bilden är inkörselpporten. Det är troligt att vedboden ligger närmast bostadshuset och således skymts av vårdträdet. Till vänster finns ingångarna till ladan och fårhusen. Byggnaden var uppförd i skiftesverksteknik.

Denna bild visar till vänster den östra längan och till höger den södra. Den södra längan beskrevs i samband med laga skifte på 1850-talet och det är möjligt att det är samma byggnad som stod kvar när fotografiet togs. Den inrymde i så fall fåhus och två lador och var uppförd i skiftesverksteknik.

Bouppteckningar efter några av de boende

Bouppteckningar kan ofta ge en intressant inblick i ett hushålls förhållanden och vardag. Om man är ute efter uppgifter från en viss gård eller byggnad förutsätter det att någon avlidit just där, men eftersom det inte är ovanligt att man på ålderns höst flyttade till ett torp, en backstuga eller sattes på undantag saknas ofta möjligheten att ta reda på mer från just en specifik gård.

Vad gäller den aktuella gården i Sjöared har tre vuxna personer avlidit som ägare till den: Johanna Hansdotter som avled 1842, Elna Nilsson som dog 1874 och slutligen Jakob Pålsson som avled 1876.

Bouppteckningen efter Johanna Hansdotter 1842

Jakob Pålssons första hustru avled 1842 och efterlämnade maken och två döttrar. Bouppteckningen efter henne upptar hela boet och ger en god inblick i hushållets miljö.

Gården Sjöared värderades till 600 riksdaler. För övrigt delades lösöret upp i olika poster efter vad de var tillverkade av. Boet omfattade inga föremål av silver, men väl koppar och tenn. Främst var det frågan om hushållsredskap och särskilt värdefull var en destillationsapparat för brännvin av koppar.

Bland järnföremålen märks en "kakelugn", men med det avses inte det som vi i dag brukar kalla kakelugn utan en sättugn. En sättugn består av en låda av gjutjärnshällar som man ofta eldar i från ett angränsande rum. Det är oklart i vilket rum som ugnen stod i.

Bland textilierna nämns flera poster som troligen är exempel på bonadsmålningar, vilket var vanligt i dessa delar av Sydsverige. Bonadsmåleriet i Knäreds socken har beskrivits särskilt och det karakteriseras av jämnstora, rektangulära bildfält som inramas av dekorativa bårder samt skarpa färger.⁶ Som rubrik för denna föremålskategori anger bouppteckningen "drakläder" och den noterar begrepp som drätt, bonad, hängkläde, målade papper, sängomhäng, "trär"⁷, målade hängkläden samt "ett par gardyner".

Till gårdens värdefullare egendom måste kreaturen räknas och störst värde representerade en häst, värderad till drygt 66 riksdaler. För övrigt nämns tre tjurar/stutar, 5 kor, 2 kalvar, 2 baggar, 13 får med lamm, 1 sugga och 2 höns.

Bouppteckningen anger även skulder till personer i socken. Tillgångarna om ca 1000 riksdaler och skulderna om ca 600 riksdaler gav dödsboet ett överskott på ca 400 riksdaler.

Målad bonad av Johannes Nilsson 1804, Knäred. Foto Nordiska museet.

6 Bringéus 1982:68.

7 Trä är dialekt för en långsmal, dekorativ textil med fransar.

Bouppteckningar efter Elna Nilsdotter och Jakob Pålsson 1875 respektive 1876

Jakob Pålsson och Elna Nilsdotter dog i mitten av 1870-talet och i deras bouppteckningar kan vi erhålla uppgifter om hushållets lösöre och ekonomiska förutsättningar. När man jämför värderingarna med ovanstående bouppteckning från 1842 måste man ha i åtanke den valutareform som genomfördes 1857 och att nedanstående värderingar är i kronor och ören.

Bouppteckningen efter Elna Nilsdotter upprättades ett par månader efter hennes död i mars 1875. Hon efterlämnade maken och sju barn av vilka flera var omyndiga. Därför utsågs förmyndare till dessa. De två förmyndarna var hemmahörande i byarna Björkered och Kärrarp/Bankabygget och var släkt med Elna.

Bouppteckningen redogör för dödsboets tillgångar i form av fastigheten, lösöre, fordringar och skulder. Förteckningen anger till att börja med gården Sjöared som värderades till 2 100 kr. Efter detta redogörs för allt lösöre uppdelat efter vilket material de var tillverkade av på samma sätt som Johanna Hansdotters bouppteckning 1842; silver, koppar, mässing, järn osv.

Bland metallföremålen märks en "svampdosa" av silver (troligen en luktdosa) samt en rad olika köksredskap av koppar och mässing. Det kunde röra sig om kaffekittlar, strykjärn, ljusstakar och tallrikar. Här fanns också medtaget jordbruksredskap som spadar, hackor, harvar och skottkärror.

Möbler förtecknas inte rum för rum, men några exempel är ett klaffbord, ett vråskåp, en soffa, en byrå och en dragsäng. Textila dekorationer fanns med även i bouppteckningen efter Elna Nilsdotter där nio bonader anges utan att de närmare beskrivs. Andra textilier som man kunde dekorera rummen med var 24 s.k. trär, d.v.s. vävda band med fransar. Det som anges som drättar och hängkläden har troligen också varit delar av en invändig dekoration i stugmiljön.

En särskild kategori är även kreaturen. Vid dödstillfället hade man ett par större och ett par mindre stutar, d.v.s. oxar som användes som dragdjur – några hästar ägde man inte längre. Vidare fanns det fem kor, fem kalvar, fyra par får med lamm, ytterligare ett får samt ett svin. Värdefullast var stutarna vilka värderades till ca 50 kr, men ett får prissattes till endast 3 kr. Vid en jämförelse med 1842 års bouppteckning får man en uppfattning om att man har ungefär samma besättning, men att man på 1870-talet inte hade häst, ägde lite färre får samt att inga höns noterades.

I hemmet fanns några enstaka böcker av vilka Luthers respektive väckelsepredikanten Lars Linderots postillor nämns särskilt, den senare hade också upptagits 1842.

Hushållet hade även lånat ut 300 kr till Bengt Persson i Kyrkhult, men man hade också skulder. Gården var belånad till 2 000 kr hos Hypoteksbanken i Växjö. För övrigt fanns bara ett lån till Elnas styvdotter Anna Lena om 217:50 kr.

Exempel på en sättugn som eldas från ett angränsande rum, vanligen köket. Just denna har ett motiv som visar "General Bonaparte". Foto Hallands konstmuseum.

Många textilier var tillverkade av lin och kanske har linet beretts i linbastun sydväst om gården, vilken nu ligger i ruiner.

Knappt ett år senare upprättades bouppteckningen efter maken Jakob. I samband med denna förrättning såldes hela Jakobs lösöre på auktion och eftersom protokollet från denna auktion inte återfunnits får vi utgå från att större delen av lösöret från makans dödsbo fortfarande fanns kvar i Jakobs ägo vid dödstillfället.

Tillgångarna var således gården som värderades till 2 100 kr, lösöret som såldes för 2 390 kr samt en hel fordringar och lån. Fordringarna uppgick till 300 kr gentemot Bengt Persson i Kyrkhult och en skeppa råg gentemot Lars Pettersson i granngården.

Sedan hustruns död hade däremot skulderna vuxit och en hel del avsåg skulder till barnen. Resultatet var att skulderna om 4 939:46 knappt överträffade tillgångarna om 4 802:59.

Livet och döden

Det är fascinerande att försöka skapa en bild av livet på Sjöared utöver de kamerala källornas formaliteter. Något som är karakteristiskt är att döden sannolikt upplevdes som en mer närvarande företeelse i bondesamhället. Detta gällde troligen även i Sjöared. Många var de barn som dog redan vid tidig ålder.

Olof Hansson som sålde Ryggåsstugan tjänade som dräng hos Johannes Hansson i Lagered, vars hustru Elna Olsdotter dömdes för mordbrand. Sven Svensson i granngården till Jakob Pålsson avled genom drunkning och en annan granne i byn avled också genom drunkning när ett bröllopsfölje från Knäred passerade en bro över Sjöaredsbäcken.

Ån Lagan söder om Sjöared ledde till drungskningsolyckor. I början av 1900-talet började Sydsvenska Kraftaktiebolaget exploatera den vattenkraft som ån skapade. Bilden visar Majenfors gamla kraftstation uppfört 1909 söder om Sjöared.

Sjöared i blyxtbelysning 1856

Onsdagen den 7 maj 1856 kl 09.00 innebar startpunkten för en ny tid i Sjöared. Då samlades de tre ägarna till gårdarna i Sjöared, lantmätaren C. A. Billing, två gode män och ett antal personer från grannbyarna hemma hos Sven Svensson, som begärt laga skifte i byn. Kallelsen till mötet hade lästs upp som en kungörelse av prästen Törnquist från predikstolen i Knäreds kyrka söndagen den 20 april. Man kan anta att det både låg förväntan och oro i luften. Hur mycket tid, kraft och pengar skulle skiftet kosta? Kommer någon av bönderna i Sjöared gynnas på de andras bekostnad? Skulle skiftet ge de rationaliseringsvinster som man hoppades på?

Försommaren 1856 fanns det tre självägande bönder i Sjöared. Sven Nilsson med familj bodde på en av gårdarna och Sven Svensson i en annan. Ryggåsstugan beboddes av Jakob Pålssons hushåll och gårdsbyggnaderna var vid denna tid mycket välskötta. På ägorna stod även torpet Gammelstorp med den utfattiga änkan Bengta Nilsson med en son.

Jakob Pålssons hushåll bestod av två vuxna och fem barn (Anna Lena var dotter från Jakob Pålssons tidigare äktenskap):

Jakob Pålsson, 50 år gammal
 hans hustru Elna Nilsdotter, 35 år gammal
 dottern/styvdottern Anna Lena, 15 år gammal
 sonen Johannes, 11 år gammal
 dottern Lovisa, 9 år gammal
 dottern Kristina, 5 år gammal
 dottern Johanna, 1 år gammal

Sjöared i blyxtbelysning 1875

Den 5 mars 1875 avled Elna Nilsdotter 55 år gammal. Hon och Jakob Pålsson hade brukat gården gemensamt i Sjöared i omkring 25 år. I hushållet efterlämnade Elna maken Jakob, 67 år gammal, och de hemmavarande barnen Sven Peter (17 år), Nils (13 år) och Janne (11 år) samt dottern Lovisa (28 år) och Kristina (24 år). Kanske hade man även en piga vid det tillfället.

Elnas död var inledningen till en lång rad förändringar på gården. Maken Jakob dog mindre än ett år senare och då togs gården över av dottern Kristina och hennes make Olof Hansson – de hade gift sig alldeles nyligen. Under de kommande åren skulle Kristinas bröder bege sig till Amerika och systern Lovisa flytta hemifrån. Det blev således ett radikalt generationsskifte.

Centrum i hemmet var det stora rummet som kallades stugan eller ryggåsstugan. Där fanns både den öppna spisen och en sättugn, som man i orten kallade ”järnkakelugn”. En sättugn består av en låda av gjutjärnshållar som man eldar i. Man kan antingen elda från det rum ugnen står i eller från ett angränsande rum. Sättugnen var ett energieffektivare sätt att värma upp ett rum jämfört med den öppna spisen, men sättugnen gav däremot knappast något ljus. I detta stora rum kunde man också dekorera med textilier. Det rörde sig om målade bonader och vävda länder som hängdes upp i takets åsar eller på väggarna. Familjens väggur hängde troligen också i stugan och husets fönster var försedda med fem gardiner. Mathållningen var troligen ganska ensidig och enkel, men man drack kaffe.

Sjöareds by sedd från sydväst över sankmarkerna.

Vad hände efteråt i Sjöared?

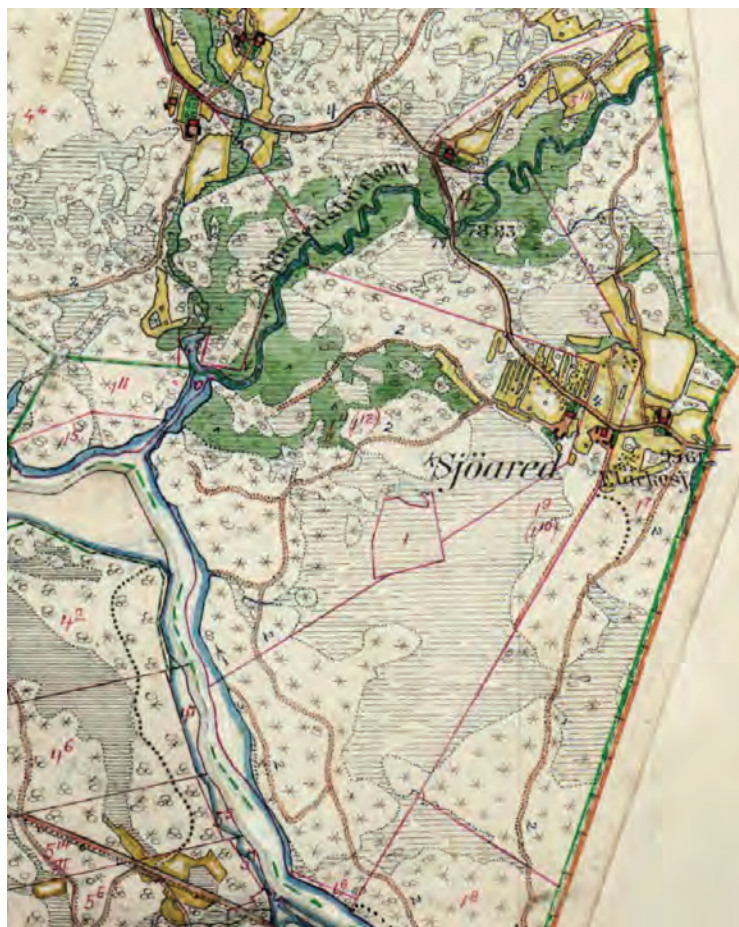
Olof Hansson blev änklings i januari 1913 när hustrun Kristina gick bort 50 år gammal. Han var då 70 år och lämnade tre år senare över gården till sin dotter Emma Amanda och hennes man Oskar Fritjof Valentin Johansson från Traryd i Kronobergs län. Det var således andra gången på två generationer som gården togs över på kvinnosidan. Olof Hansson dog i oktober 1922 nästan 80 år gammal. Då hade redan tre av hans barn gått bort, Anton Enander och Nelly Anette båda 1909 och John Algot 1916. Sonen Sven Emil hade begett sig till Amerika 1913 och Henrik Gottfrid flyttade till Arvika. Kvar i socknen fanns således endast dottern Emma Amanda som tagit över gården, men som med sin familj lämnade den 1934. De bosatte sig i Knäreds kyrkby, men endast två år senare dog Emma Amanda.

Gården övertogs då genom köp av Gottfrid Aron Johansson och hans hustru Hilda Arvida Jakobsson. Det beskrivs i bokverket Svenska gods och gårdar 1939 att en ny ekonomibyggnad uppfördes 1938 för 2 hästar, 5 kor, 3 ungdjur, 2 svin och 30 höns.⁸

I dag vårdas gårdens byggnader och landskapet hålls öppet trots att jordbruket inte fungerar som en heltidssyssla.

Den aktuella gården är belägen på den södra sidan av vägen mellan Knäred och Markaryd.

Den så kallade häradsekonomska kartan från 1919-25 visar Sjöared efter att Ryggåsstugan flyttats, men innan ekonomibyggnaderna förnyats. Ryggåsstugan stod på den gård som är belägen längst västerut. Nedtill i bild flyter Lagan.

⁸ Svenska gods och gårdar 1939:385.

Administrativa uppgifter

Jönköpings läns museums dnr:.....62/2015
 Huvudförfattare:.....Anders Franzén
 Medförfattare (avsnittet ”Sjöared i de äldre kartorna”):Ådel Vestbö-Franzén
 Rapportansvarig:.....Anders Franzén
 Län:.....Jönköpings län
 Kommun:.....Jönköpings kommun
 Stad/Socken:.....Jönköping
 Fastighetsbeteckning:.....Jönköpings stadspark

Dokumentationsmaterialet förvaras i Jönköpings läns museums arkiv.

Referenser

Tryckta källor och litteratur

- Ahnlund, Björn** (2005). ”Halländskt byggnadsskick – allmogens byggen”
 I *Älskade hus : Halland 2005 : årsbok för kulturhistoria och hembygdsvård i Hallands län – årgång 86*.
- Almevik, Gunnar** (2004). ”Det sydgötiska husets (vetenskapliga) konstruktion” I *RIG* 2014, nr 4.
- Bringéus, Nils-Arvid** (1982). *Sydsvenska bonadsmålningar*.
- Claesson, Anna Maria** (1979). *En berättelse om Jönköpings stadspark. Jönköpings läns museums småskriftserie nr 7*.
- Connelid, Pär** (1999). ”Halländskt odlingslandskap under tusen år i historisk-geografisk belysning” I *Från Absalon till Järnmölle och Galtabäck – länkar i halländsk medeltid*. Sven-Olof Olsson (red.).
- Connelid, Pär och Mascher, Catharina** (2003). ”Hallands ’vandrande landsbyar’. Vägar till den dolda medeltida och tidigmoderna agrarbyggelsen” I *Utskrift 7*. Erik Rosengren (red.).
- Karlsjö, Bertil** (1991). *Halländska riksgränsen : dokumentation av den gamla gränsen mellan Danmark och Sverige*.
- Palm, Lennart Andersson** (2000). *Folkmängden i Sveriges socknar och kommuner med särskild hänsyn till perioden 1571-1751*.
- Hogner, G. m.fl.** (1859–70). *Historiskt-geografiskt och statistiskt lexikon öfver Sverige*.
- Rosenberg, C. M.** (1882–83). *Geografiskt-statistiskt handlexikon öfver Sverige*.
- Svenska gods och gårdar, del 22 Halland** (1939).
- Åsgrim Berlin, Agneta & Widell, Magnus** (1996). *Vid tall och timrad knut : Jönköpings stadspark under 100 år*.

Arkiv

Jönköpings läns museum:

Topografiska arkivet

Algot Fribergs brevsamling

Landsarkivet i Lund/Riksarkivet:

Höks häradsrätt:

Bouppteckningar, volym FIIa:25 respektive 36.

Knäreds kyrkoarkiv:

Husförhörlängder/församlingsböcker, 1808-1906 (A I/1-9, A II a /1-2).

Död- och begravningsböcker, 1820-1917 (C I/6-7, F I/1-2).

Lantmäteriet:

Häradsekonomisk karta, Bråalt 1919-1925, J112-2-70.

Karta över en del av Halmstads Tönnersjö och Höks härad, 1600-talets andra hälft (M 7).

Karta över vägnätet i delar av Halland 1718 (13-GEO-16)

Laga skifte Sjöareds by, Akt 13-KNÄ-60, 1856–58.

Kulturmiljö Halland:

Inventeringshandlingar.

Bilaga 1, Bouppteckning 1875 efter Elna Nilsdotter

Kontanter finns ej.
Fastigheten 1/6 mt Nr 1. Sjöared 2 100

Silfver

En svampdosa, 5 spännen 2:-

Koppar

1 kittel 9:33
1 d:o 11:34
1 d:o 6:67
1 d:o 2:67
1 panna 1:50
En del gammal koppar 13:-
1 kaffekittel 1
1 inmurad panna 9
1 gammal kittel 3

Mässing

1 strykjern 1:50
2 ljustaka 1:50

Then

En såppskåhl 1:50
7 styc. Stora fat 5:-
2 dito mindre 1
2 stop 2
4 tallrickar, 1 skåhl 0:50

Jernvaror

1 jernkakelugn oläsl. 15:-
2ne gryter 1:50
2ne pannejern 1:-
1 våffler.gorånsjern 1:-
1 fotring 0:25
1 betsmal (bessmar?) 0:75
1 jernstång 1:-
Spadar & hackor 1:-
3 jernviggas 1:-
3 oläsl.-yxer 1:50
3 vedyxer 1:50
Träskojern & nafra 1:50
1 vedsåg 1:-
2ne dito små 0:50

Hammarstång 0:50
4 nafra 1:50
En del hyflar 1:-
Hyggjern borrhind & sickel 0:75

Åker & körredskap

2ne jernskodda vagnar 13:50
1 häckvagn 3:-
1 dito 2:-
1 höstbår (?) 1:-
1 skrinda 0:-
4 skottkärror 1:50
Häck & säte 0:75
Hästsche (?) 1:-
1 hackelse oläsl. 1:50
Diverse ok med tillbehör 1:-
2 dy oläsl 1:-
2 slädar 1:-
3 årder 2:-
2 harfvar 2:-
1 vält 0:75

Trävaror

3 kar 4:50
2 d:o 2:-
2 drickstunnor 3:-
1 ankare 1:-
1 halfankare 0:75
8 kar 0:50, 2 läglar 0:50 4:50
1 potetqvarn 0:50
2 skeppor 18 kappe 2:-
Oläsl tjära 2:-
2 väfstolar & varpar 11:-
2 spinnrickar 0:50
2 oläsl. 2 såll 1:-
1 smörspan 1:-
1 klaffbord 1:50
1 vråskåp 0:50
1 soffas 0:75
1 g:lt skåp 0:25
2 små bord 1:-
1 skänk 2:-
1 soffas 1:-

1 byrå	10:-
1 dragsäng	1:50
7 stolar	3:-
1 koffert 2 skrin	1:25

Kreatur

Ett par stutar	100:-
1 par d:o mindre	75:-
2 koer	70:-
3 dito	90:-
3 kalvvar	30:-
2 dito	10:-
4 par får med lamb	16:-
1 dito får	3:-
1 svin	12:-

Sängkläder

Enklingens dagliga säng bestående af 3 stycken ofvandy-
nor, 4 hufvuddynor, 2 lakan, 1 bartäcke, 1 ofvantäcke.

Härmed följer en jernkakelugn stående i stugan samt

1 väggur allt värderadt till	50:-
1 ofvandyna, 3 hufvuddynor,	
1 ofvantäcke, 1 undertäcke, 1 lakan	12:-
1 dyna	10:-
1 d:o sämre	5:-
1 d:o	5:-
1 undertäcke, 1 puta, 1 dyna,	
1 täcke, 4 st dynor	9:-
1 ofvandyna	15:-
3 hufvuddynor	9:-
2 undertäcken	3:-
1 ofvantäcke	7:-
1 dyna	18:-
3 hufvuddynor	6:-
1 bostäcke (?)	2:-
1 ofvandyna	18:-
2 hufvuddynor	3:-
2 undertäcke	2:-
10 stycken lakan	10:-
5 dukar	15:-
3 dito	3:-
4 mindre dito	2:50
6 sty. Mindre	3:50
13 handdukar	7:50
1 sängomhäng	3:-
1 dito	1:-
2 hängkläden	4:-

1 drätt	2:-
6 länker trär	3:-
4 bonader	1:-
5 dito	3:-
18 länker trär	9:-
1 vitt hängkläde	1:50
2 drätter	2:-

Den afl. Gångkläder

12 styc. lintyg	12:-
2 klänningar, 1 tröja	2:50
3 förkläde, 1 väst	1:50
7 styc. Kläden	2:25
1 sjalett	0:50
Några dukar, 1 par hanskar	0:50
13 (?) lingarn	12:-
7 väfskeder	0:75
27 aln linväf	4:-

Diverse

1 slipsten	0:50
1 vägguhr	4:-
2 torfspadar	1:-
Lietyg & bifver (?)	1:-
4 ullsaxar	1:-
3 stora, 4 små flaskor	3:-
1 del glas	2:-
30 porslinstallrikar	3:-
12 par kaffekoppar, 1 kaffekanna,	
gräddsnip & sockerglas	0:50
2 spillkoppar	0:50
3 kaffebrickor	0:75
2 dussin matskeder	1:50
Luthers postilla	2:-
Lindroths d:o	1:-
Diverse böcker	1:-
All lerkärl	3:-
5 par fenstergardiner	1:50

Byggnadsvårdsrapport 2015:20
JÖNKÖPINGS LÄNS MUSEUM